

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HÖGSKOLAN FÖR SCEN OCH MUSIK

Ny liturgisk bruksmusik

Elisabeth Ringdahl

**Examensarbete inom konstnärliga kandidatprogrammet i musik,
inriktning kyrkomusik**

Poäng: 15 hp

Titel: Ny liturgisk bruksmusik

Författare: Elisabeth Ringdahl

Termin och år: Vårterminen 2011

Kursansvarig institution: Högskolan för scen och musik

Handledare: Karin Nelson

Examinator: Einar Nielsen

Nyckelord: Gudstjänstmusik, liturgi, församlingssång

Abstract

NY LITURGISK BRUKSMUSIK

Som kyrkomusiker har jag ett djupt intresse av den sjungna liturgin i Svenska kyrkans mässa och gudstjänst. Genom detta examensarbete vill jag visa hur man kan arbeta med församlingens deltagande i den sjungna liturgin. Jag har komponerat liturgiska moment för advents- och jultiden och därefter praktiserat musiken i en församling under motsvarande tid. Mitt mål har varit att åstadkomma musik som i första hand är responsorial och enkel att lära in. Denna uppsats hoppas jag kan ge belägg för att detta slag av liturgisk bruksmusik kan fylla en funktion i såväl små som större församlingar där man behöver hitta nya former för att lyfta församlingssången.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

BAKGRUND	3
PROJEKTBEKRIVNING	5
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	7
METOD	8
EN KORT BESKRIVNING AV ARBETET MED EN NY KYRKOHANDBOK	10
NYARE ALTERNATIVA MÄSSOR	11
DE LITURGISKA MOMENTEN I MÄSSAN	12
KOMPOSITIONSPROCESS	13
DISKUSSION	16
SAMMANFATTNING	18
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	19
NOTBILAGOR: Kyrie	20
Gloria	21
Prefation	22
Sanctus	23
Agnus Dei	24
ÖVRIG BILAGA: Agenda för mässa i advents-och jultid	25

BIFOGAT MATERIAL: CD-SKIVA inspelad i
Smålandsstenars kyrka
2011-01-23

SPÅR PÅ CD-SKIVA:

Spår 1 Svensk psalm 217

Spår 2 Kyrie

Gloria 1:54

Spår 3 Svensk psalm 646

Spår 4 Svensk psalm 209

Sanctus 5:57

Spår 5 Agnus Dei

Spår 6 Svensk psalm 40

Spår 7 Orgelpostludium

BAKGRUND

I drygt 30 års tid har jag arbetat som kantor i Svenska kyrkan. En av de största och viktigaste uppgifterna som kyrkomusiker är enligt min mening att förbereda och sedan leda sången och musiken vid den söndagliga gudstjänsten. Det ska vara en glädje och kännas uppbyggligt att fira gudstjänst tillsammans.

Under mina många tjänstgöringsår har jag arbetat i fyra olika pastorat i Växjö stift, de tre första av landsbygdskaraktär och det fjärde och nuvarande omfattar ett större samhälle men även en del landsbygd. Mycket har förändrats sedan jag började 1978.

Första tjänsten A, som jag tillträdde när jag var 19 år och innehade i fyra år var ett ensamt arbete på många sätt och med stort eget ansvar. Det planerades tillsammans med präst i stort sett bara en gång i terminen. Det var ingen planering inför varje gudstjänst och psalmerna bestämdes av tjänstgörande präst. Men så var det också så att alla gudstjänster följde samma ritual (ordning för högmässa eller gudstjänst). Ibland firades familjegudstjänst och ibland musikgudstjänst men det var inte så ofta. Den kyrkohandbok som då användes var från 1942¹ och psalmboken från 1937.² Idag upplever vi nog den tidens språk som ålderdomligt. Men den stora glädjen var att så många firade gudstjänst. I regel var det drygt 100 församlingsbor som besökte kyrkan en helt ”vanlig” söndag (i församlingen fanns ca 1500 invånare). Många av dessa var regelbundna gudstjänstbesökare och jag antar att det mycket var deras förtjänst att psalmsången och den sjungna liturgin fungerade så bra. Även många av sångarna i kyrkokören deltog ofta i gudstjänsten, även om de inte medverkade som kör, och detta hjälpte naturligtvis också till att förstärka församlingssången. Den mässliturgi som användes var alltså från handboken-42 och utgjordes uteslutande av gregoriansk musik.

När jag sedan började som kantor i församling B kunde jag se en skillnad: Det liturgiska sångmaterialet var samma som förut men väldigt få gudstjänstdeltagare sjöng med. Församling B var visserligen mindre än församling A men det var ändå betydligt färre som besökte gudstjänsten. Det fanns en liten grupp regelbundna kyrkobesökare men det hjälpte tyvärr inte upp sången. 1986 kom så den nya

¹ *Den svenska mässboken del 1* (Stockholm, Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag 1943).

² *Den svenska psalmboken* (Stockholm, Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag 1937).

kyrkohandboken (HB-86) med reviderad musik och det var stimulerande att få introducera nya melodier i gudstjänsten.³ Skillnaderna var kanske inte stora men jag minns t ex att som Lovsång regelbundet sjöngs ”Vi lovar dig, vi välsignar dig”.⁴ Denna refrängsats med soloverser kändes nydanande och inspirerande. Det märktes att församlingen sjöng med mer i denna refräng än man annars brukade göra. Jag upplevde även att det fanns en längtan hos många gudstjänstdeltagare efter förnyelse i den sjungna liturgin. Den förra handboken var dock från 1942 och hade använts under mycket lång tid. 1986 kom också en ny psalmbok att tas i bruk.⁵ Den uppskattades mycket av församlingen på grund av den bredd och det rika material i olika musikstilar den innehöll.

Efter nästan 10 år i denna församling kom jag till församling C. Här var kyrksamheten ganska god men väldigt få sjöng. Det blir ännu mera påtagligt att sången är bristfällig om många besöker gudstjänsten men inte deltar i sången. Jag slogs allt oftare av tanken att det inte kändes meningsfullt att som kantor vara ganska ensam om att sjunga den liturgiska musiken. Som alternativ användes ibland en mässa med musik i folkton men den musiken var inte helt enkel för församlingen att lära in.⁶

Då jag tillträdde min nuvarande anställning i församling D kändes det som att det var dags att få prova ny mässmusik mer regelbundet. Kyrkoherden var intresserad av mitt förslag. Vid denna tidpunkt kom jag i kontakt med gudstjänstmaterialet ”Gloria”,⁷ liturgiska sånger sammanställda och prövade i Döderhults församling, Växjö stift. Jag tilltalades av idén om responsorial sång och enkelhet och vi har sedan använt en del av detta material i våra gudstjänster. Responsorial sång innebär att församlingen sjunger en kortare refräng och däremellan sjunger en försångare, präst, kantor eller körgrupp olika verser. Församlingens deltagande i den liturgiska musiken upplever jag som mer positivt än jag gjort i församlingar jag tidigare tjänstgjort i.

³ *Den svenska kyrkohandboken* (Stockholm, Verbum 1986). *Den svenska kyrkohandboken-Musik* (Stockholm, Verbum 1987).

⁴ *Svensk psalm 697:1* komponerad av Harald Göransson. Se *Den svenska psalmboken* (Stockholm, Verbum 1986).

⁵ *Den svenska psalmboken* (1986).

⁶ Lars Åberg *Mässa i folkton* (Ej utgiven). Denna mässa användes efter muntlig överrensommelse med kompositören.

⁷ Ulf Samuelsson m fl *Gloria - Musik vid temamässa* (Stockholm, Verbum 1998).

PROJEKTBEKRIVNING

Mot den bakgrund och erfarenhet jag har som kyrkomusiker känner jag en längtan efter att själv bygga vidare på de idéer jag genom åren fått vad gäller ett större församlingsdeltagande i gudstjänstens liturgiska musik. Jag vill visa att det är fullt möjligt att ännu idag låta den psalmsångstradition vi odlar i vår svensk-kyrklighet få genomslag också i nya sångbara liturgiska melodier. Därför vill jag prova att skriva liturgisk musik och se om mina teorier om vad som kan fungera i ett gudstjänstsammanhang stämmer. Tidigare erfarenheter av att komponera musik omfattar bl a ett antal körsånger men mest har det blivit arrangemang till redan befintliga sånger.

I vår nuvarande kyrkohandbok är musiken indelad i olika sk serier, alltså en för vardera advents- och jultiden, fastetiden, påsk- och pingsttiden samt en allmän serie.⁸ Enligt min mening är detta en bra modell som skapar musikalisk variation under kyrkoåret. Inom ramen för detta arbete är målsättningen att skapa liturgisk musik för advents- och jultiden. Tanken är att så småningom skriva musik även för övriga serier men det ryms emellertid inte inom detta projekt.

De liturgiska moment jag valt att tonsätta är:

Kyrie
Gloria
Prefation med Sursum corda
Sanctus
Agnus Dei

Texterna är viktiga men själv saknar jag kompetens att skriva nya texter för detta sammanhang. Eftersom kyrkohandbokens texter för närvarande håller på att omarbetas och förnyas var min förhoppning att kunna ta del av textmaterial från detta pågående arbete. Men efter kontakt med kyrkokansliet fick jag besked om att det inte fanns något material att tillgå i nuläget.⁹ Den nya kyrkohandboken beräknas heller inte vara klar förrän år 2015.

Det textmaterial jag har tillgång till är därmed från HB-86 samt texter från andra utgivna mässliturgier.

⁸ *Den svenska kyrkohandboken -Musik* (1987).

⁹ Kontakt via e-mail 2010-10-27 med Boel Hössjer Sundman, handläggare för kyrkans gudstjänstböcker vid sekretariatet för teologi och ekumenik i Uppsala.

Då jag innehar en kantorstjänst i en församling i Växjö stift har musiken provats där under advents- och jultiden 2010-11. Den liturgiska musiken har också med hjälp av en inspelning dokumenterats vid en ordinarie mässa. I samband med användandet av liturgin producerades också nya agendor i församlingen.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Syftet med mitt examensarbete är att kunna komponera liturgiska sånger som kan öka församlingens deltagande i den sjungna liturgin. Genom att också praktisera musiken under en hel kyrkoårstid (advents - och jultiden) i en församling hoppas jag också i viss mån kunna utvärdera resultatet.

Min frågeställning är:

1. Hur fungerar mina liturgiska kompositioner i ett gudstjänstsammanhang?
2. Vilka musikaliska beståndsdelar använder jag för att komponera liturgisk bruksmusik som håller för att användas regelbundet och som är enkel och lätt att lära in?

METOD

I första hand har jag velat använda mig av modellen responsorial sång. Här blir delaktighetsaspekten tydlig. Det går att lägga försångaruppgifter på flera olika villiga sångare. Refrängerna ska kunna kompletteras med en enkel fyrstämmig sats som kan användas om man så vill när kör medverkar. På så vis kan också en kör på sikt få bredare liturgiska uppgifter och kan bli mer delaktig i hela gudstjänsten.

I ett av de liturgiska momenten har jag emellertid frångått modellen responsorial sång då jag kände att en annan form passade bättre. Denna process beskrivs i samband med min komposition av Agnus Dei.¹⁰

Målsättningen har varit att skriva musik som kan användas söndag efter söndag inom den kyrkoårsbestämda serien. Detta för att skapa trygghet i liturgin så att församlingen kan känna igen sig i de liturgiska momenten under en längre tid.

Den liturgiska musiken ska upplevas enkel att ta till sig. Man ska kunna delta i liturgin även om man inte kan läsa noter eller är en van körsångare. Jag anser att den största skillnaden i gudstjänsten idag i jämförelse mot tidigare är att det idag finns betydligt fler tillfälliga gudstjänstdeltagare. Antalet regelbundna gudstjänstdeltagare har på motsvarande sätt minskat. Det får naturligtvis konsekvenser när det gäller sångdeltagandet i gudstjänsten.

De gregorianska melodier som används idag i vår mässa kan lätt upplevas som mycket svårtillgängliga för den ovane kyrkobesökaren. Den gregorianska musiken representerar ett tonspråk som de flesta ytterst sällan lyssnar till i vanliga fall och därmed har svårt att relatera till.

Här vill jag understryka att jag själv tycker att den gregorianska sången är en ovärderlig skatt men om den inte fungerar praktiskt måste man också ha tillgång till lämpliga alternativ. Jag är också medveten om att det finns många församlingar där den gregorianska sångliturgin fungerar alldeles utmärkt, och då är ju allting gott och väl, men vi vet att det inte gäller överallt.

¹⁰ Se kapitlet Kompositionsprocess s 13 i detta examensarbete.

Därför vore det bra om det finns alternativ bruksmusik att tillgå i församlingar där den traditionella mässliturgin inte längre fungerar i praktiken. En musik som inte kräver de stora resurserna utan som kan användas även i den lilla församlingen. Då min musikaliska idé oftast bygger på korta refränger för församlingen är t ex medverkan av kör inte nödvändig. Dock vet jag av egen erfarenhet att en körgrupp som stöttar i liturgin alltid är av stort värde och om möjligt önskvärt.

EN KORT BESKRIVNING AV ARBETET MED EN NY KYRKOHANDBOK¹¹

Den kyrkohandbok som används idag i Svenska kyrkan publicerades 1986 (HB-86).¹² Beträffande den liturgiska musiken som är knuten till denna handbok har den främst sina rötter i den gregorianska musiktraditionen. Ett mindre antal nyare alternativ av nutida textförfattare och tonsättare finns också representerade. Dessa moment är ofta utformade med ett församlingsomkväde för att öka delaktigheten i församlingen.

Under de följande åren efter tillkomsten av HB-86 inkom till kyrkomötet många motioner om ändringsförslag till HB-86. 1996 kom ett beslut av kyrkomötet om översyn och utvärdering av HB-86. En kyrkohandboksgrupp tillsattes som arbetade fram ett nytt handboksförslag. I februari 2000 sändes förslaget ut på remiss till församlingar, domkapitel m fl. men förslaget fick mycket kritik och arbetet slutfördes inte inom de tänkta tidsramarna. Kyrkomötet gav också ett uppdrag att ta fram alternativ liturgisk musik för gudstjänsten, men inte heller detta arbete ledde någon vart.

Kyrkostyrelsen antog i april 2006 direktiv för fortsatt arbete med översyn av kyrkohandboken. Ett första steg blir eventuellt att ta fram *en enda* gudstjänstordning som får utgöra grunden för varje församlings huvudgudstjänst.

Med utgångspunkt från denna kan sedan varje församling skapa sin egen gudstjänst, alltså färre ritual med fler variationsmöjligheter. Arbetet med handboken är tänkt att resultera i ett försöksmaterial 2012 och en eventuell ny handbok 2015.

Parallellt med detta kommer ett arbete att ske med att presentera liturgisk musik som alternativ till den musik som finns i vår nuvarande kyrkohandbok (musikdelen).

¹¹ Detta avsnitt bygger i huvudsak på följande tidningsartikel: Tobin, Henrik. Från varsam översyn till genomgripande bearbetning. Ur: *Kyrkomusikernas tidning* nr 5 2010.

¹² *Den svenska kyrkohandboken* (1986).

NYARE ALTERNATIVA MÄSSOR

Vid sidan av HB-86 vet man att ett stort antal mässliturgier används runt om i våra församlingar i Svenska kyrkan. En del har blivit mer använda och omtyckta än andra.

En del mässor går att genomföra med enkla medel - andra kräver stora resurser både ekonomiskt och musikaliskt och speciell kompetens.

En del mässor bygger på församlingens delaktighet - andra är i huvudsak tänkta att framföras av körer och instrumentalister och med liten medverkan av församlingen.

En del mässor har texter som passar in när som helst under året, innehållet är av en mera allmän karaktär - andra är klart temainriktade.

Några exempel på temainriktade mässor som jag själv har genomfört i församlingar där jag arbetat är Ingemar Olssons mässa ”Skrik för livet” som har en tydlig inriktning på fred-och rättvisefrågor¹³ eller dansbandsmässan ”Människan och skapelsen” av Jan-Arvid Hellström och Bert Månsson.¹⁴ Som titeln anger handlar den om Guds skapelse och vårt ansvar i den. Ytterligare ett exempel på en temainriktad mässa är ”I välsignan och fröjd” av Alf Hambe och Hans Kennemark.¹⁵ Denna mässa utgår från bibelberättelsen om den förlorade sonen. Eftersom jag själv varit med om att utforma mässor av detta slag vet jag att de kräver en hel del resurser både vad gäller körmedverkan och instrumentalmedverkan/kompgrupp för att komma till sin rätt. Om inte mässan har ett klart angivet tema har många i alla fall en tydlig stilangivelse, t ex mässa i folkton, mässa i jazzstil, rockmässa, gospelmässa etc. Det finns också mässor som har sin utgångspunkt i redan välbekant musik av kända artister eller popgrupper. Mässor eller gudstjänster av meditativ karaktär där musik från t ex klostren i Iona eller Taizé utgör grunden förekommer också. Denna typ av mässa utformas i regel av varje församling och kan genomföras både med enkla medel eller med många musikmedverkande.

¹³ Ingemar Olsson, *Skrik för livet* (Örebro, Libris Media AB 2001).

¹⁴ J-A Hellström & Bert Månsson, *Människan och skapelsen - en svensk dansbandsgudstjänst* (Stockholm, C Gehrman 1992).

¹⁵ Alf Hambe & Hans Kennemark, *I välsignan och fröjd - en folkmusikmässa* (Varberg, Argument 2000).

DE LITURGISKA MOMENTEN I MÄSSAN

Man brukar tala om två grundläggande begrepp i mässan, nämligen dess *ordinarium* och *proprium*. I ordinariet ingår de delar av mässan som i sitt textinnehåll återkommer varje mässa och dit hör *Kyrie*, *Gloria*, *Credo*, *Sanctus* samt *Agnus Dei*. Propriet är delar av mässan som oftast förekommer i varje mässa men vars innehåll skiftar beroende på söndagens tema. Hit hör exempelvis psalmer och textläsningar.

Kyriet är en åkallan och sjungs oftast trefaldigt. Men man kan också lägga till särskilda verser med olika böneämnen mellan Kyrieropen. ”Den svenska översättningen – Herre, förbarma dig över oss – bygger på den tyska översättningen, där ordet Barmherzigkeit betyder: ha hjärta i barmen, ha hjärta i kroppen.”¹⁶

Gloria är en lovsång i vilken församlingen likt änglarna den första julnatten får vara med och lovsjunga Gud.

Credo tillhör också ordinariet och är det moment vi på svenska kallar trosbekännelsen. *Credo* sjungs vanligtvis inte utan läses gemensamt av församlingen.

Sanctus har en klar lovsångskaraktär då man här bl a kan anknyta till de Hosiannarop som förekom vid Jesu intåg i Jerusalem. Församlingen står upp och får vara med och möta Jesus med lovsång.

Agnus Dei sjungs omedelbart före nattvardens utdelande och har något av en bönekaraktär. Avslutas med orden ”ge oss din frid”.

¹⁶ P-O Sjögren, *Kyrkans lovsång* (Stockholm, Verbum 1987) s.46.

KOMPOSITIONSPROCESS

Jag bestämde mig för att tonsätta liturgiska moment avsedda att användas i advents- och jultid. Om jag som en del av examensarbetet skulle praktisera materialet i en församling var advents- och jultiden den period på kyrkoåret som inföll tidsmässigt lämpligt för detta ändamål. Då skulle jag få tid att både praktisera mässliturgin under en längre tid samt hinna göra en utvärdering.

Sanctus blev det första liturgiska momentet att arbeta med. Här hade jag från början en klar idé om ett växelsångsförfarande eftersom strofen ”Helig, helig, helig är Herren Sebaot” kändes lämplig att göra till en refrängsats för församlingen. Jag använde mig sedan av de följande textstroforna i HB-86 och delade upp dem i tre avsnitt avsedda att sjungas av försångare.¹⁷ Allt som allt sjungs därmed refrängen fyra gånger. Beträffande melodin till refrängen ville jag gärna använda en lämplig koralmelodi som utgångspunkt. Jag fastnade för adventspsalmen ”Kristus kommer, Davids Son”.¹⁸ Den har i de inledande takterna en stigande rörelse i melodin som känns lämplig för denna lovsång. De två första takterna från psalmen utgör därmed refrängens första del och till det har jag komponerat två avslutande takter. De tre verserna växte fram utan stort besvär då jag fortsättningsvis använde mig av melodispråket från refrängen. I tredje versen formas en tydlig höjdpunkt som anger att refrängen snart sjungs en sista gång.

Notexempel refräng *Sanctus*:

För *Sanctus* komponerade jag sedan en tillhörande *Prefation* med ett inledande *Sursum corda*. *Sursum corda* består av en kort uppmaning ”Upplyft era hjärtan” sjungen av präst och som besvaras av församlingen: ”Vi lyfter dem till Herren”. Fortsättningen lyder ”Tacka

¹⁷ *Den svenska kyrkohandboken* (1986).

¹⁸ *Svensk psalm 111* text av S Larson 1967 och musik Halle 1704 Se *Den svenska psalmboken* (1986).

Herren, vår Gud” (präst) och ”Han ensam är värd vårt lov” (församling). Därefter följer själva prefationen som prästen sjunger. Prefationen består av tre delar: En allmän, en särskild och en avslutande del. Jag har använt texten som finns i HB-86 och för det särskilda textavsnittet i prefationen valde jag den textvariant som i huvudsak är tänkt för adventstiden men som jag tycker fungerar lika bra även under jul- och trettondagstid.¹⁹

Musiken till prefationen har jag komponerat i recitativisk form men lagt till egen harmonik. Jag har tänkt att den ska passa ihop med det Sanctus jag tidigare gjort så att de båda momenten ska bilda en enhet. Den inledande stigande melodirörelsen från Sanctus återkommer här i Prefationens första strof och i slutet har jag lagt in en melodisk höjdpunkt. Prefationen slutar på ett dominantackord som naturligt leder över till tonikan i Sanctus.

I *Kyrie* har jag använt textformuleringen från psalmboken, svensk psalm nr 695:3,4 ”Du evigt strålande morgonsol”.²⁰ Det är en text som redan är väl förankrad i många församlingar. Upplägget är detsamma som i HB-86,²¹ en försångare sjunger en textstrof och församlingen svarar med ett sjunget ”Herre, förbarma dig”. Sammanlagt består kyriet av tre olika textstrofer. Första och tredje versen är komponerade i dur medan den mellanliggande versen går i moll. Församlingssvaret är musikaliskt lika varje gång och består av en nedåtgående treklang i kvartsextläge.

I *Gloria* är idén att församlingen sjunger ”Gloria in excelsis deo” på latin som refräng. Därefter sjunger en försångare en vers innan församlingen upprepar refrängen. Refrängen bör dock innan den sjungs första gången introduceras av en försångare. Texten blev på latin eftersom orden då passade bättre in på min melodi än de svenska orden ”Ära åt Gud i höjden”. Jag upplever det vackert med de latinska orden i refrängen som kontrast till versen som istället sjungs på svenska. I likhet med Sanctus såg jag här en möjlighet att använda en koral som underlag för refrängen. Det blev ”Var hälsad sköna morgonstund” som i reviderad form fick fungera som refräng.²² I

¹⁹ *Den svenska kyrkohandboken* (1986).

²⁰ *Svensk psalm 695:3,4* Se *Den svenska psalmboken* (1986).

²¹ *Den svenska kyrkohandboken* (1986).

²² *Svensk psalm 119* Text av J.O.Wallin 1819 Musik av Ph.Nicolai 1599 Se *Den svenska psalmboken* (1986).

motsats till psalmmelodin har emellertid omkvädet en stigande melodisk rörelse i de sista takterna. Treenigheten sammanfattas i den enda versen som med sin recitativiska ton utgör en tydlig kontrast till själva refrängen.

Notexempel refräng *Gloria*:

*Lovsången
Försångare sjunger refrängen en gång varefter den upprepas av alla.

Glo - ri - a, Glo - ri - a, in ex - cel - sis De - o.
Glo - ri - a, Glo - ri - a, in - ex - cel - sis De - o.

Agnus Dei saknar den responsoriala formen. Jag funderade först på att använda en text hämtad från någon alternativ mässliturgi och låta församlingen svara med ”O Guds Lamm, förbarma dig” tre gånger. Eftersom jag inte fastnade för någon av de texter jag hade tillgängliga valde jag istället att bara tonsätta strofen ”O Guds Lamm, du som tar bort världens synd, förbarma dig”. Denna textrad sjungs tre gånger (första och tredje gången på samma melodi) och avslutas sedan med ”Ge oss din frid”. Jag har studerat de sex olika alternativ på melodi till *Agnus Dei* som finns i vår svenska psalmbok och noterat att i tre fall av sex är den första och tredje strofen lika medan den andra strofen är annorlunda.²³ I de resterande varianterna av *Agnus Dei* är samtliga tre strofer helt lika.²⁴

När jag skriver musik arbetar jag mest vid pianot och provar olika melodislingor tills jag känner mig nöjd. Ibland växer en melodi fram snabbt. Ibland får jag göra om den flera gånger och då kan det ta några dagar innan jag är klar. Jag arbetar oftast med harmoniken parallellt med melodin. Blir jag inte nöjd med harmoniken gör jag hellre om melodin.

²³ Svensk psalm 699:1, 4, 6 Se *Den svenska psalmboken* (1986).

²⁴ Svensk psalm 699: 2, 3, 5 Se *Den svenska psalmboken* (1986).

DISKUSSION

I början av examensarbetet ställde jag följande frågor:

1. Hur fungerar mina liturgiska kompositioner i ett gudstjänstssammanhang?
2. Vilka musikaliska beståndsdelar använder jag för att komponera liturgisk bruksmusik som håller för att användas regelbundet och som är enkel och lätt att lära in?

Söndagen den 23/1 på 3:e söndagen efter Trettondedagen spelades mässan in i Smålandsstenars kyrka (Villstads församling). I mässan deltog ungefär 75 personer. Vid det efterföljande kyrkkaffet satt jag och samtalade med några församlingsbor.

Vi diskuterade gudstjänsten och jag berättade att jag själv hade skrivit den liturgiska musiken. En reaktion var: "Vad trevligt att du själv har komponerat musiken! Det var en fin musik, lätt att hänga med i församlingssvaren." En annan kommentar var: "Jag kan nog sakna den gregorianska musiken men jag går ju i kyrkan nästan varje söndag och har inte haft några problem med att lära mig de gregorianska melodierna. Men man måste ju tänka på att de flesta kommer till kyrkan mera oregelbundet."

Jag har också i samtal med körsångare som varit med och firat gudstjänst under jultiden märkt att de varit positiva till den nya liturgin. Någon sa att "man bara sjunger med och tänker inte att det var något konstigt med det".

I Villstads församling har även tidigare använts annan liturgisk musik än den gregorianska och det finns en öppenhet för att prova något nytt. Jag upplever att församlingsdeltagarna är positiva till formen försångare - församlingsrefräng. Detta märks tydligt på att sången för det mesta fungerar bra i församlingssvaren.

Jag har använt mig av mycket korta församlingsomkväden i Kyrie, Gloria och Sanctus vilket underlättar inläringen för församlingen. Agnus Dei har inget omkväde men första och tredje=sista strofen är lika. I Sanctus och Gloria är refrängerna uppbyggda kring välkända psalmstrofer med anknytning till advents- och jultiden. I Kyriet består omkvädet endast av tre toner i ett vanligt durackord, i kvartsextläge. I samtliga kompositioner med omkväde är däremot försångarpartierna mer genomarbetade vilket balanserar refrängernas enkelhet.

I examensarbetets inledande bakgrundsbeskrivning har jag berört hur jag upplever att den sjungna liturgin har fungerat genom åren i de församlingar jag tjänstgjort i. Jag har beskrivit hur jag känt en tilltagande otillfredsställelse vad gäller deltagandet i den liturgiska sången. För mig känns det som om jag nu har hittat en modell som fungerar bra i den församling jag för närvarande arbetar i.

Efter att ha arbetat drygt 30 år i Svenska kyrkan har jag samlat erfarenheter och många tankar kring gudstjänsten och dess överlevnad. Ett faktum är att antalet kyrkobesökare vid huvudgudstjänsterna minskar i många församlingar. Jag är av den uppfattningen att gudstjänstens "värde" inte alls avgörs av hur många kyrkobesökarna är men ändå måste vi kanske tänka till angående den gällande situationen. För att en församling i Svenska Kyrkan ska ha rätt att existera som församling kräver Kyrkoordningen bl.a. att söndaglig huvudgudstjänst ska firas. För min del tycker jag att det är en tydlig fingervisning om vad vi ska lägga tonvikt vid som kyrkomusiker. Stora konsertevenemang, s.k. "events" och särskilda temamässor med inspiration hämtade från populärkulturen kan säkert lysa upp den kyrkomusikaliska himlen i församlingen någon gång emellanåt som ett fyrverkeri, om församlingens ekonomi tillåter det. Men det kan aldrig ersätta den rytm där varje söndagsgudstjänst blir en regelbundet återkommande möjlighet att träffas, sjunga tillsammans, dela brödet och vinet, och sedan gå ut för att förmedla trons budskap mitt i vardagens påfrestningar. Då blir gudstjänsten, och det liturgiska mönstret i den, en regelbundenhet som stärker och bygger upp, där också kyrkomusiken har en central plats, som bärare av evangeliet. Därför tycker jag att vi som arbetar i kyrkan har ett gemensamt ansvar att hjälpa åt att stärka huvudgudstjänstens ställning om vi vill att vår kyrka och församling över huvud taget ska vara kvar. Att arbeta med den liturgiska musiken och göra den mer lättillgänglig är ett sätt få fler att känna sig mer hemma i mässan/gudstjänsten, för att på så vis hitta in i kyrkans liv och rytm. Detta behöver inte heller ta hela församlingens budget ifråga om arbetstid och resurser i anspråk. Och – vill jag hävda; den är den enda möjlighet som en liten församling i inlandet har!

Jag upplever att det gick lätt att komponera den här musiken och det har varit givande att i gudstjänsten använda sig av musik man själv varit med om att skapa. Jag kan därför tänka mig att längre fram arbeta vidare med musik även för andra serier på kyrkoåret.

SAMMANFATTNING

Mitt examensarbete handlar om hur man kan arbeta med församlingens deltagande i den liturgiska musiken. Jag har komponerat ny musik till de sjungna momenten *Kyrie*, *Gloria*, *Prefationen*, *Sanctus* och *Agnus Dei*.

Musiken är skriven för att användas under advents- och jultiden. Med ett undantag har jag som kompositionsform använt mig av modellen försångare kontra församlingsomkväde.

Den liturgiska musik som jag i detta examensarbete presenterar togs i bruk på första söndagen i advent 2010 i Villstads församling i Växjö stift där jag innehar en kantorstjänst. Musiken har sedan använts under hela advents- och jultiden fram till och med 6:e söndagen efter Trettondedagen 2011.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Den svenska kyrkohandboken Stockholm: Verbum 1986.

Den svenska kyrkohandboken-Musik Stockholm: Verbum 1987.

Den svenska mässboken del 1 Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag 1943.

Den svenska psalmboken Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag 1937.

Hambe, Alf & Kennemark, Hans. *I välsignan och fröjden folkmusikmässa*. Varberg: Argument, 2000.

Hellström, Jan-Arvid & Månsson, Bert. *Människan och skapelsen - en svensk dansbandsgudstjänst*. Stockholm: C Gehrman 1992.

Olsson, Ingemar. *Skrik för livet*. Örebro: Libris Media AB 2001.

Samuelsson, Ulf m fl. *Gloria- Musik vid temamässa*. Stockholm: Verbum 1998.

Sjögren, Per-Olof. *Kyrkans lovsång*. Stockholm: Verbum 1987.

Tobin, Henrik. Från varsam översyn till genomgripande bearbetning. Artikel i *Kyrkomusikernas tidning* nr 5 2010.

Åberg, Lars. *Mässa i folkton*. Ej utgiven.

Kyrie

Elisabeth Ringdahl

Försångare C F G C F /e Dsus D

Du e - vigt strål - an - de mor - gon - sol, ge oss mod _____ och kär - lek.

G Gsus G

Alla Her - re, för - bar - ma dig.

Försångare gm Eb cm D gm cm Dsus D

Du le - van - de väg till li - vet, ge oss tro _____ och vis - het.

G Gsus G

Alla Kris - tus, för - bar - ma dig.

Försångare Bb C D gm Eb cm D

Du öpp - na port till sa - lig - het, ge oss hopp _____ och lyc - ka.

G Gsus G

Alla Her - re, för - bar - ma dig.

Gloria

Omkvädet sjungs av försångaren en gång, sedan alla.

Elisabeth Ringdahl

C Am F C Am E Am G D G

Glo - ri - a, Glo - ri - a, in ex - cel - sis De - o.

C Am D G Am G C/E Dm G C

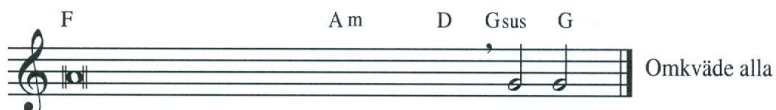
Glo - ri - a, Glo - ri - a, in - ex - cel - sis De - o.

Am Em F C Am E

F. Herre Gud, himmelske konung Gud Fader, allsmäktig, Herre Jesus Kristus, Faderns enfödde Son.

F Am D Gsus G

Omkväde alla
Med den helige Ande, i Guds Faderns härlighet. A - men.

Prefation

Elisabeth Ringdahl

C F Gsus4 G am dm D G
 P: Upp-lyft e - ra hjär - tan. A: Vi lyf - ter dem till Her - ren.

C am E F C/G D/G G C
 P: Tac-ka Her - ren vår Gud A: Han en - sam är värd vårt lov.

C F dm E
 P: Ja, sannerligen du ensam är värd vårt lov alls - mäk - ti - ge Fa - der e - vi - ge Gud.

am dm7 Gsus4 G C am
 Dig vill vi prisa och väl - sig - na genom Jesus Kris - tus vår Her - re. Honom sände du när ti - den var

em F Gsus4 G Eb cm Gsus4
 in - ne att för kunna glädjens budskap för de fat - ti - ga -- Frihet för de fångna och syn för de

Gsus4 G C am dm7 Gsus4 G C
 blin - da. Genom honom gör du all - ting nytt idag och då han kommer åter i här - lig - het.

am dm7 D D/F# G
 Därför vill vi med dina trogna i al - la ti - der och med hela den himmelska härskaran pri - sa ditt namn

am em F dm Gsus4 G
 och till - bed - jan - de sjung - a.

Sanctus

Elisabeth Ringdahl

Omkväde alla

He - lig, he - lig, he - lig är Her - ren Se - ba - ot!

Detailed description: This system shows the beginning of the Sanctus. It features a piano accompaniment in the left hand and a vocal line in the right hand. The music is in 4/4 time and C major. The lyrics are 'He - lig, he - lig, he - lig är Her - ren Se - ba - ot!'.

Försångare

Omkväde

Him - lar - na och jor - den är ful - la av din här - lig - het.

Detailed description: This system continues the Sanctus with piano accompaniment and vocal line. The lyrics are 'Him - lar - na och jor - den är ful - la av din här - lig - het.'.

Försångare

Omkväde

Väl - sig - nad va - re - han, som kom - mer i Her - rens namn.

Detailed description: This system continues the Sanctus with piano accompaniment and vocal line. The lyrics are 'Väl - sig - nad va - re - han, som kom - mer i Her - rens namn.'.

Försångare

Omkväde

Hø - si - an - na, Hø - si - an - na, Hø - si - an - na i høj - den.

Detailed description: This system concludes the Sanctus with piano accompaniment and vocal line. The lyrics are 'Hø - si - an - na, Hø - si - an - na, Hø - si - an - na i høj - den.'.

Agnus Dei

Elisabeth Ringdahl

D Dmaj7 F#m A B m E m A F# B m

O Guds Lamm, du som tar bort världens synd, för - bar - ma dig. O Guds Lamm,

Gmaj7 E m F# D Dmaj7 F#m A B m

du som tar bort världens synd, för - bar - ma dig. O Guds Lamm, du som tar bort

E m A F#m A D

vär - dens synd, för - bar - ma dig. Ge oss din frid.

INLEDNINGEN

Psalm

Inledningsord

Bön om förlåtelse

Alla: Herre, här är platsen,
där jag får lägga av allt som tynger och bekymrar mig.
I dina händer får jag lämna över
ord jag inte borde sagt,
handlingar jag inte borde gjort,
tankar jag ångrar.
Du känner hur jag våndas över mitt sätt att vara
mot mig själv och mot andra.
Hör mig, hjälp mig, förlåt mig
och ge mig kraft
att våga börja om på nytt tillsammans med Dig!

Kyrie

Försångare: Du evigt strålande morgonsol, ge oss mod och kärlek.

Alla: Her - re, för - bar - ma dig.

F. Du levande väg till livet, ge oss tro och vishet.

A. Kris - tus, för - bar - ma dig.

F. Du öppna port till salighet, ge oss hopp och lycka.

A. Her - re, för - bar - ma dig.

Avlösning

Tackbön

Alla: Käre Fader i himmelen,
vi tackar dig för syndernas förlåtelse,
genom Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

*Lovsången

Försångare sjunger refrängen en gång varefter den upprepas av alla.

Dagens bön (bön inför textläsningarna)

GUDS ORD

Textläsning, Psalm

*Evangelium

Predikan, *Trosbekännelsen

Förbönen

MÅLTIDEN

Psalm, *Lovsägelsen

P. Uppluft era hjärtan.

A. Vi lyf - ter dem till Her - ren.

P. Tacka Herren vår Gud.

A. Han en - sam är värd vårt lov.

P. Ja sannerligen du ensam
är värd vårt lov..... och
tillbedjande sjunga.

A. He - lig, he - lig, he - lig är Her - ren Se - ba - ot.

Nattvardsbönen

Alla: Din död förkunnar vi, Herre
din uppståndelse bekänner vi
till dess du kommer åter i härlighet.

Fader vår

Brödbrytelsen

P. Brödet som vi bryter är en delaktighet av Kristi kropp.
Alla: Så är vi, fastän många, en enda kropp, ty alla får vi
del av ett och samma bröd.

Fridshälsning (önska gärna din bänkgranne Guds frid genom
t.ex. en handtryckning).

*O Guds Lamm

O Guds Lamm, du som tar bort värl-dens synd, för - bar - ma dig.

O Guds Lamm, du som tar bort värl-dens synd, för - bar - ma dig.

O Guds Lamm, du som tar bort värl-dens synd, för - bar - ma dig.

Ge oss din frid.

The image shows four staves of musical notation in G major (one sharp) and common time. The first three staves are identical and contain the lyrics 'O Guds Lamm, du som tar bort värl-dens synd, för - bar - ma dig.' The fourth staff contains the lyrics 'Ge oss din frid.' and ends with a double bar line.

Måltiden, Tackbön

AVSLUTNINGEN

Psalm

*Välsignelsen *Sändningsord

Avslutningsmusik